

OLIV TA'LIM TIZIMINING RIVOJLANISHI VA KADRLAR TAYYORLASH

Qashqadaryo viloyati tarixi va madaniyati davlat muzeyi fond bo'limi mudiri

Ashirov Ulug'bek To'ychiyevich

asirovulugbek8@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada 1970–yillar o'rtalaridan 1978-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston SSRda oliy ta'lim tizimining rivojlanish jarayoni tahlil qilingan. Unda oliy o'quv yurtlarining soni, bitiruvchilar miqdori va ta'lim shakllarining kengayishi statistik ma'lumotlar asosida yoritilgan. Qashqadaryo viloyati misolida oliy ta'limning hududiy rivoji va sirtqi ta'lim tizimining o'rni ko'rsatib o'tilgan. Oliy ta'limning iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari mamlakatda kadrlar siyosatini takomillashtirish jarayonlarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, kadrlar, Qashqadaryo, sirtqi ta'lim, kunduzgi, kechki, bitiruvchi, iqtisodiyot, mutaxassis, rivojlanish.

Аннотация. В статье проанализирован процесс развития системы высшего образования в Узбекской ССР с середины 1970-х годов до 1978 года. На основе статистических данных раскрыты динамика роста числа вузов, выпускников и форм обучения. На примере Кашкадарьинской области показано региональное развитие высшего образования и роль заочной формы обучения. Научно обосновано значение высшего образования в социально-экономическом развитии республики. Результаты исследования отражают процессы совершенствования кадровой политики страны.

Ключевые слова: высшее образование, кадры, Кашкадарья, заочное обучение, дневное, вечернее, выпускники, экономика, специалисты, развитие.

Abstract. The article analyzes the development of the higher education system in the Uzbek SSR from the mid-1970s to 1978. Based on statistical data, it highlights the growth of universities, the number of graduates, and the expansion of study formats. Using the example of the Kashkadarya region, the paper shows the regional development of higher education and the role of correspondence learning. The socio-economic significance of higher education is scientifically substantiated. The results reveal the improvement processes of the national personnel policy.

Keywords: higher education, personnel, Kashkadarya, correspondence, full-time, evening, graduates, economy, specialists, development.

Kirish. 1970-yillar o'rtalariga kelib, O'zbekiston SSRda oliy ta'lim tizimi mamlakatning iqtisodiy, ilmiy va madaniy taraqqiyotini belgilovchi muhim soha sifatida shakllandi. Davlat siyosatining asosiy maqsadi fan, texnika va ishlab chiqarish sohalariga yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashdan iborat edi.

Oliy o'quv yurtlarining soni, bitiruvchilar miqdori va ta'lim shakllarining tarmog'i izchil kengaydi. Bu jarayon kadrlar siyosatini takomillashtirish va aholi ongini yuksaltirishga xizmat qildi. Natijada oliy ta'lim tizimi mamlakat intellektual salohiyatini shakllantiruvchi asosiy omilga aylandi.

1970-yillar o'rtalarida O'zbekiston SSRda oliy ta'lim tizimi mamlakat iqtisodiy, ilmiy va madaniy taraqqiyotini ta'minlovchi strategik sohaga aylandi. Davlat siyosatining asosiy yo'nalishi jamiyatda bilimli, kasbiy tayyorgarlikka ega mutaxassislar salohiyatini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, fan, texnika, qishloq xo'jaligi, tibbiyot va pedagogika sohalarida yuqori malakali kadrlar tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bu davrda oliy ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi institut, balki iqtisodiy modernizatsiyaning asosiy ijtimoiy poydevori sifatida shakllandi[1].

1975 yildan 1978 yilgacha bo'lgan to'rt yillik davrda O'zbekiston SSRda oliy ta'lim tizimi barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etdi.

1975 yilda respublika bo'yicha oliy o'quv yurtlarini bitirganlar soni 36,1 ming nafarni, 1976 yilda 38,4 ming nafarni, 1977 yilda 39,6 ming nafarni, 1978

yilda esa 40,3 ming nafarni tashkil etgan. Bu to'rt yil ichida bitiruvchilar soni 11,6 foizga oshganini ko'rsatadi.

Kunduzgi ta'lim tizimi yetakchi o'rinni egallab, 1977 yilda 22,9 ming nafar, 1978 yilda esa 23,1 ming nafar bitiruvchi tayyorlagan. Shu bilan birga, kechki bo'lim bitiruvchilari soni 4,6 mingdan 4,9 ming nafargacha, sirtqi ta'limdagi bitiruvchilar soni esa 12,0 mingdan 12,2 ming nafargacha ko'paygan. Bu ko'rsatkichlar ishchi va xizmatchilar orasida bilim olishga bo'lgan ehtiyojning kuchayganini anglatadi.

Oliy ta'lim muassasalari soni ham, talabalar kontingenti ham ortib borgan. Bu jarayon mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida kadrlar tayyorlashning muhim rolini yanada oshirdi. Ta'limning turli shakllari — kunduzgi, kechki va sirtqi — orqali jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab olishga erishildi[2].

Qashqadaryo viloyati misolida mazkur davrdagi oliy ta'lim tizimi rivoji respublikadagi umumiy tendensiyalarni aks ettiradi. 1975 yilda viloyat bo'yicha oliy o'quv yurtlarini 1 063 nafar kishi bitirgan bo'lib, shulardan 503 nafari kunduzgi, qolgan qismi sirtqi bo'limda tahsil olgan. 1976 yilda esa jami 907 nafar bitiruvchi qayd etilgan: 381 nafari kunduzgi, 526 nafari sirtqi ta'limda tahsil olgan.

1977 yilda Qashqadaryoda oliy ta'lim muassasalarini 899 nafar, 1978 yilda esa 969 nafar mutaxassis bitirgan. Bu 7,8 foiz o'sishni ko'rsatadi. 1978 yilda bitiruvchilarning 409 nafari kunduzgi bo'limda, 560 nafari sirtqi ta'lim bo'limlarida tahsil olgan. Sirtqi ta'lim ulushining yuqoriligi hududning ishlab chiqarish salohiyati va kadrlar ta'minoti bilan uzviy bog'liq bo'lib, ishchi va muhandislar malakasini oshirishning asosiy yo'li bo'lib xizmat qilgan[3].

Bu holat viloyatda "ijtimoiy liftlar" mexanizmining amal qilib turganini ko'rsatadi — ya'ni ishlab turgan mutaxassislar sirtqi va kechki ta'lim orqali yuqori malakali lavozimlarga ko'tarilish imkoniyatiga ega bo'lgan. Shu bilan birga, ilmiy-texnikaviy bilimlarni ishlab chiqarish jarayoniga joriy etish, hududiy intellektual salohiyatni oshirish imkoniyatlari kengaygan.

1977–1978 yillar ma'lumotlariga ko'ra, respublikada kadrlar tayyorlovda yetakchi hududlar quyidagicha bo'lgan:

Toshkent shahri — 1977 yilda 20 520 nafar, 1978 yilda 21 626 nafar bitiruvchi;

Samarqand viloyati — 1977 yilda 5 531 nafar, 1978 yilda 5 371 nafar;

Farg'ona viloyati — 1977 yilda 3 069 nafar, 1978 yilda 3 164 nafar;

Andijon viloyati — 1977 yilda 2 118 nafar, 1978 yilda 2 098 nafar;

Toshkent viloyati — 1977 yilda 2 017 nafar, 1978 yilda 3 164 nafar[4].

Bu raqamlardan ko'rinib turibdiki, mamlakatda kadrlar tayyorlash jarayoni asosan ilmiy va ma'muriy markazlarda joylashgan oliy o'quv yurtlari negizida amalga oshirilgan.

Xullas, 1970-yillar oxiriga kelib, O'zbekiston oliy ta'lim tizimi barqaror rivojlanish bosqichiga chiqdi. Qashqadaryo viloyatida sirtqi ta'lim shaklining kengayishi ishlab turgan kadrlar malakasini oshirishda muhim omil bo'ldi. Respublika miqyosida oliy o'quv yurtlari sonining ortishi ta'lim imkoniyatlarini kengaytirdi. Umuman olganda, bu davrda shakllangan oliy ta'lim tizimi mamlakatning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishiga asos yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ro'ziqulov , Sh. (2024). 1960 - 1980 YILLARDA O'ZBEKISTON SSR OLIY TA'LIM TIZIMIDAGI O'ZGARISHLAR: YUTUQ HAMDA MUAMMOLAR. Interpretation and Researches, 2(3(25). izvlecheno ot <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/2213>
2. O'zbekiston Milliy arxivi (O'z MA), 1619-fond, 11-ruyxat, 3571-ish, 35-varaq.
3. Jo'rayev O. Sovetlar davrida ta'lim tizimini mafkuralashtiri. FarDU Ilmiy Xabarlari, 2019, №6, – B. 40-42
4. O'zbekiston Milliy arxivi (O'z MA), F.1619, r.11, 8-23-ish,30-varaq.